

СВЕТОСЛАВ КОЛЕВ
МАРТИ ЛАРНИ
КАЛЕЙДОСКОП НА ЕДИН
ТВОРЕЦ

chitanka.info

Една от съществените пречки за общуване между народите е така наречената езикова бариера. По странно съвпадение много от малките народи се отличават с трудни национални езици. Такъв е и финският, който със своите 15 падежа заема водещо място по трудност. Затова е така зле позната у нас финландската литература, независимо че се гордее с множество големи писатели, а Франс Емил Силаня (1888–1964) е и носител на Нобелова награда. Единствен сатирикът Марти Ларни е невероятно популярен в България както с романите, така и с фейлетоните си. В същност той е разностранна творческа личност, с която заслужава да се запознаем по-отблизо.

Марти Ларни (Martti Larni) е роден на 22 септември 1909 година в Хелзинки. Баща му, Йохан Виктор Лайне, е бил строителен бояджия. Писателят е използвал неговото фамилно име до 1942 година, когато дал предпочитание на сегашното.

Проявил влечение към книгите от дете, Марти Ларни записва литература и филология, по-късно журналистика в Хелзинкския университет, но не завършва висшето си образование. Убеден, че журналистиката се научава най-добре не по университетските учебници, а в редакциите на вестниците, изоставя учението и се посвещава на журналистиката. Успоредно с нея прави първи стъпки и в писателството.

През 1936 година дебютира с юношеския роман „Ловец на приключения в Лапландия“ (Seikkailuja Saamemaassa), в който прилага изпитаната техника на класиците от жанра: много динамика, малко психология.

Скоро надраства младежката тематика и се залавя със сюжет от гражданската война във Финландия през 1917–1918 година, която не пресъздава особено блестящо в романа „Пропаст“ (Kuilu, 1937).

Същевременно се проявява и в поезията: през 1938 година отпечатва стихосбирката „Прелетни птици“ (Muuttolinnut), през 1940 година — „Майчина участ“ (Aidin osa). В лириката си разработва пъстри мотиви, които се движат между младежките любовни излияния и социалната проблематика. С особена топлина говори за бедните, отрудените, онеправданите в живота. Характерно за социалната му поезия е стихотворението „Майчина участ“ от втората стихосбирка, което е вдъхновено от смъртта на една майка, прекарала последните си дни в приют за старци и забравена от децата си. То започва със стиха:

*В гробище невзрачно, пусто
пред ковчег приютски шушнат
две старици бедни,
а свещеник шишжав гъгне
думите обредни.*

Поезията в творчеството на Ларни напомня огън от слама: внезапно лумнал и внезапно угаснал. Той продължава да твори в прозата и поднася на още немногобройните си читатели два нови романа със засилени социални елементи: „Селото на добрите хора“ (Hyvien ihmisten kylä, 1942) и „Светът на двамата“ (Kahden maailma, 1943).

През 1944 година писателят публикува първото си сатирично произведение, романа „Гордите бедняци“ (Arvokkaat köyhät). Неговото действие се развива по време на голямата стопанска криза в началото на тридесетте години, а главен герой с двадесет и шест годишният овчедушен Йере Суомалайнен, чийто богат баща е станал жертва на икономическия крах и се е превърнал в „горд бедняк“. Младежът се заплита в не твърде почтени интриги на ръба на измамата, които разобличават финландската и особено столичната интелигенция и безхарактерността на някои нейни представители.

Сатирата обаче изглежда случайно явление в творческата крива на писателя, чието внимание продължава да бъде насочено към социалните и психологическите проблеми, на които посвещава два свои нови романа: „Необузdana страст“ (Malttamaton intahimo, 1945) и „Близо до греха“ (Lähellä syntiä, 1946), и двата заснети на филм (1955). Ларни се явява и като разказвач на приказки в сборника „Майчини ръце“ (Aidin kädet, 1945).

През 1947 година писателят събира в спретнат том и разказите си, като го озаглавява „Бликащият извор“ (luokseva lähde). Те са социално обогрени, а най-хубавият „Уличникът“ (Nulika, преведен на български в списание „Наша родина“, кн. 6, 1976 г.) получава няколко литературни отличия. Той представлява затрогващата история на малък гаврош от покрайнините на Хелзинки, който под неугледните дрипи на уличника крие нежно сърце и честна душа.

На следващата година Ларни опитва силите си в екзотичния исторически роман „Небето слезе на земята“ (Taivas laskeutui maahan, 1948). Той е свързан с прокълнатия поет Франсоа Вийон, чиито стихове писателят е превел на фински, с бурната епоха на селските въстания и покварата на френското духовенство през Средновековието.

Неспокойният нрав на Ларни го отвежда в Съединените щати, където прекарва от 1948 до 1949 година. Там се запознава с бита на американските финландци и стила на живот в страната на неограничените възможности. В родината се завръща с пътеписната книга „Камерата се върти сред американските финландци“ (Kamera kiertää Amerikan suomalaisten parissa, 1949), където проличава наблюдателното му око и усетът за комичното.

След като се прибира в Хелзинки, написва две от най-зрелите си епични творби: романите „Черната Венера“ (Musta Venus, 1950) и „Миневоута гори“ (Minnesota, raiaa, 1952). В първия пресъздава борбата на алжирските патриоти за освобождаване на родината им от френско иго, във втория възкресява големия пожар в щата Минесоута през 1918 година, като главен герой е американският финландец Хейки Мяка, поамериканчил името си в Хенри Хил. Ларни счита тези два романа за своите най-съвършени произведения и ги поставя много по-високо от по-късните сатирични романи, които му донесоха световна известност.

През периода 1951–1954 година той отново живее в Съединените щати и там се ражда замисълът на втория му сатиричен роман „Четвъртият прешлен“ (Neljäs pikama, 1957, преведен на български през руски от Стефана Димитрова, издателство „Христо Г. Данов“, 1961). Романът представлява продължение на „Гордите бедняци“. Главният герой се е преселил в Съединените щати, преиначил е името си в Джери Фин и се занимава с измамническо природолечение. Сам авторът е боледувал от туберкулоза на гръбначния стълб и страданието на „четвъртият прешлен“ го е сблъскало с измамници от рода на Йере Суомалайнен, съответно Джери Фин. Естествено измамническото лечение е само повод да се нарисува широко платно на съвременната американска действителност и прехваления американски начин на живот, в който има немало гнилото. Романът „Четвъртият прешлен“ пожънва най-голям успех измежду всички съчинения на Ларни. Преведен е на 19 езика, тиражът му в различните страни надхвърля

3000000. Той бе драматизиран и поставен на десетки сцени във Финландия, СССР, България, ГДР, Румъния, Унгария, Чехословакия.

В 1959 година Марти Ларни утвърждава името си на майстор в неблагодарния жанр на сатирата с романа „Прекрасната свинарка“ (Kaunis sikoraimeen), който е преведен на 15 езика и е надхвърлил 2 000 000 тираж.

Успехът на „Четвъртият прешлен“ и „Прекрасната свинарка“ подтикват автора да съсредоточи всички сили в сатиричното творчество. От 1960 година нататък името му се среща почти изключително под сатирични произведения, а именно: два романа и три сборника с разкази, фейлетони и памфлети, в които е събрана само малка част от творбите, пръснати по вестници и списания.

Последните сатирични романи на Ларни са: „За това не бива да се говори“ (Tästä ei puhuta julkisesti, 1964) и „Първородният син“ (Esikoispoika, 1968). Действието на първия протича във въображаемата държава Лакомия и неин главен герой е бившият министър на полицията Лепус Тимидус. На присмех са извадени произволите на полицията и продажността на политиците. Вторият роман, където централно място заема психологът Атос Нявери, е насочен срещу злоупотребата с Фройдовата психоанализа и грешните методи за възпитание на младежта.

Сборниците с разкази, фейлетони и памфлети носят заглавията: „Фински котешки концерт“ (или в буквален превод „Финска миньорна котка“), (Suomalainen mollikissa, 1962), „Неверятно щастие“ (Uskomatonta onnea, 1966) и „Сократ в Хелзинки“ (Sokrates Helsingissä, 1972). Някои от фейлетоните и памфлетите на Ларни са толкова язвителни, че един критик в Хелзинки го нарече „ехиден присмехулник“. Действително те имат много силен заряд, но понякога политическата заостреност или злободневност са за сметка на художествената издържаност.

В разностранното творчество на Марти Ларни влизат 14 филмови сценарии и двадесетина телевизионни и радио-пиеси.

Независимо от плодовитостта си като писател и журналист, Ларни винаги е намирал време за пътешествия и обществена дейност. Многократен гост на България, където има безчет приятели, и на Съветския съюз, където го свързва тясна дружба с Валентин Катаев и Михаил Шолохов, той е пътувал из цяла Западна Европа, в Америка,

Азия, Африка. От 1958 до 1964 година е бил заместник-председател, а от 1964 до 1967 година председател на Съюза на финландските писатели.

Трудно е да се изброят всички награди и отличия, които е получил за творческите си прояви, но не може да се отмине българската награда „Сребърен младЕж“, която получи през 1967 година за сатиричния разказ „Живот на изплащане“, и международната Ленинска награда за мир между народите, с която бе удостоен през 1972 година.

Романът „Прекрасната свинарка, или спомените на стопанската съветница Мина Карлсон-Кананен“ заема особено място в сатиричното творчество на Марти Ларни, защото е „най-финският“ и му създава много врагове в родината. Като журналист авторът е имал възможност да надникне в многобройни тъмни кътчета на финландската действителност, до които не стига окоето на обикновените граждани. Наблюдателният писател е „преснел“ своите герои от живота, засилвайки язвителните краски, но въпреки художественото претворяване героите са се познали и не са посрещнали с усмивка, макар и кисела, дръзкото предизвикателство. Дори главната героиня е действителна съвременница на Ларни, чието име веднага е влязло в устата на злодумците, защото са отгатнали кой се крие зад „прекрасната свинарка“. Този реалистичен похват, който е бил присъщ на Балзак, не е попречил на финландския му събрат да създаде пълноценна художествена творба. Тя е толкова убедителна, че когато романът бе преведен на български през 1962 година, понеже името на Ларни още не беше известно и не се знаеше нищо за него у нас, множество читателки смятаха, че авторът е жена. Просто не можеха да повярват, че мъж ще представи в подобна изобличителна светлина вечните „свине“, които се кичат с лаврите на мъжествеността си, а в действителност са жалки самохвалковци. Тази на пръв поглед незначителна подробност подсказва, че романът притежава наистина художествени достойнства. Толкова е правдив, че се приема за отражение на неподправена действителност. Художествеността на творбата се подсилва от идейната дълбочина на проблематиката, защото сатирата е винаги по-действена от сухите доводи на

публицистиката. Като се прибавят накрая духовитите сентенции, парадокси, сравнения, метафори, които се леят от перото на автора, кажи-речи, на всяка страница, романът „Прекрасната свинарка“ се превръща в празненство на остроумието, каквото рядко се предлага на българските читатели.

Светослав Колев

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.